

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НОВСЬКА Олена Рудольфівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: самопроєктування фахового розвитку педагога в галузі музичного мистецтва, технології саморозвитку і самореалізації фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NOVSKA Helen Rydolfivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior lecturer of the Department of musical and instrumental training of the South Ukrainian national pedagogical University named after K. D. Ushinsky.

Circle of scientific interests: same procedure professional development of teachers in the field of musical art, and technology of self-development and fulfillment professionals.

Дата надходження рукопису 21. 04. 2017 р.

УДК: 783:378.096](477)

ОБУХ Людмила Василівна –

кандидат мистецтвознавства, асистент кафедри виконавського мистецтва Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський Національний університет ім. В. Стефаника»
e-mail: obuchmila@bigmir.net

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ РЕГЕНТІВ У ДУХОВНИХ ЗАКЛАДАХ НА ПРИКЛАДІ ДЯКІВСЬКО-РЕГЕНТСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО БОГОСЛОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ СВ. ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В сучасних умовах розвитку богослужбового хорового виконавства на Україні професія диригента-регента набуває особливої значущості та стає однією з найбільш потрібних музичних професій. Надзвичайно важливого значення у такому ракурсі має професійна підготовка регента як ознака якісного забезпечення богослужбового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний теоретико-методологічний доробок складає добре підґрунтя для подальшого відпрацювання обраного питання та допомагає зрозуміти і вивести основні закономірності навчально-підготовчого процесу диригента-регента. Зокрема це дисертації, в яких тією чи іншою мірою висвітлено історичні передумови розвитку богослужбового виконавства Галичини (Н. Кушлик [6], З. Валіхновської [1], Ж. Зваричук [4]), а також окреслений вектор диригентської освіти Прикарпаття (Л. Мороз [7], Р. Дудик [3]). Важливою для нашого дослідження є монографія «Музична освіта Галичини» Л. Романюк та М. Черепанина [11]. Генеза професійної підготовки регентів у диригентсько-хоровій освіті України розкрита у статті М. Хіміч [12]. Осередки музичної освіти в українських духовних закладах західної діаспори (зокрема про Українську Папську колегію св. Йосафата в Римі) досліджені Л. Обух [8].

Проте про спеціальний вищий навчальний заклад на Прикарпатті, в якому поєднується в однакових еквівалентах богословська і музична освіта, досі наукових розвідок не було.

Мета статті – дослідити специфіку підготовки регентів у духовних закладах на прикладі Дяківсько-регентського інституту Івано-Франківського богословського університету ім. Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архієпархії Української греко-католицької церкви (далі ДРІ ІФБУ УГКЦ).

Виклад основного матеріалу. Традиція навчання українського народу церковним співам, як зазначає М. Хіміч, була започаткована ще братськими й дяківськими школами та пройшла багато століть, ставши національним духовним надбанням. Власне, науковець поділяє розвиток регентського мистецтва України на три етапи: становлення (II пол. XVII – кін. XVIII ст.), закріплення (кін. XVIII – II пол. XIX ст.) та розквіт (сер. XIX – поч. XX ст.) [12]. У добу розквіту добрим підґрунтям у розвитку богослужбової культури Галичини в останні десятиліття XIX ст. стала активна громадська діяльність Ігнатія Полотнюка як засновника Дяківського товариства та церковно-співочої школи в Галичині, видавця тижневої газети «Дяківський Глас». Завдяки його праці справа церковного співу швидко почала покращуватись, а керований ним церковний

хор при Станіславській кафедрі став одним з найкращих у Галичині [1]. Діяльність І. Полотнюка та його послідовників послужила подальшому розвитку півної практики на Прикарпатті. Передумовою до створення сучасного вищого дяківсько-регентського навчального закладу у м. Івано-Франківську було відновлення семінарії УГКЦ продовжувачами справи єпископа Григорія Хомишина в період становлення незалежності України (на початку 90-х років ХХ ст.), яка щогоріч святкує 110-річницю з дня заснування. Для того щоб зміцнити освітні позиції семінарії, підняти її на вищий професійно-науковий рівень, до єпархії запросили тоді ще отця, професора Софрона Мудрого, який на той час був ректором Української Папської колегії св. Йосафата у Римі. Обіймаючи посаду віце-ректора (1960–1974) і ректора Колегії (1974–1995), він проводив там водночас музичні заняття [8]. Завдяки старанням згодом уже владики С. Мудрого, семінарія отримує статус Івано-Франківського катехитичного педагогічного духовного інституту, де на початку навчання проводилось як для хлопців (семінаристів), так і для дівчат (яких вчили на катехитів). Невдовзі заклад переформовується у Теологічну академію, при якій до 2000 року існувала дяківська школа як підготовчий етап до вступу в академію. Школа не мала офіційних повноважень для випуску лише дяків чи регентів, що й стало основною причиною припинення її діяльності [5].

Через десятиліття потреба у високопрофесійних дяківсько-регентських кадрах істотно зросла. У 2010 році, побачивши важливість професійної музично-богослужбової освіти та її запит на церковних парафіях, випускники Катехитичного факультету Івано-Франківської теологічної академії, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Львівської Національної музичної академії ім. М. В. Лисенка (спеціальність – диригування), аспірантури за спеціальністю «музичне мистецтво», диригент молодіжного хору «Осанна» (м. Івано-Франківськ) Любов Терлецька вирішила заповнити цю освітню прогалину: «Ця галузь на даному етапі є дуже упущеною. Так як священники і семінаристи мають достатньо інформації щодо співу Богослужінь, то дяки і регенти не мають такої інформації, тому і варто було створити такий дяківсько-регентський заклад для того, щоб співці могли удосконалитися у співі Богослужінь» [5]. Саме Л. Терлецька зініціювала відкриття дяківсько-регентської школи з благословення Правлячого Архієпископа і Митрополита Кир

Володимира Війтишина, ставши координатором та модератором нового освітнього проекту при Івано-Франківському Богословському університеті ім. Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архієпархії Української греко-католицької церкви (УГКЦ).

У 2010 році розпочався перший набір слухачів, який відзначався тим, що абітурієнти мали різний рівень музичної підготовки, церковної освіти та були різної вікової категорії. Навчатись водночас могли як вчителі-музиканти, так і учні музичних чи загальноосвітніх шкіл, а також люди, які зовсім не мали музичної бази. Навчання відбувалось один раз у тиждень (по суботах) у цокольному приміщенні церкви Різдва Христа УГКЦ (вул. І. Мазепи, м. Івано-Франківськ). У перший період становлення школи навчання тривало півтора роки та було індивідуально спрямованим, тобто лекції та індивідуальні заняття проводилися відповідно до рівня підготовки учнів. Згодом Правлячий Митрополит Кир В. Війтишин запропонував переформувати дяківсько-регентську школу у дяківсько-регентський коледж при ІФБУ ім. Св. Івана Золотоустого. Тому термін навчання збільшився до двох років. Рішенням Вченої Ради ІФБУ у 2014 р. закладу надано статус Дяківсько-регентського інституту при ІФБУ ім. Св. Івана Золотоустого [5].

На даний час (2016/2017 н. р.) форма навчання у ДРІ – заочна, а термін тривалості навчання – 3 роки (6 семестрів), що включає шість сесій та міжсесійні семестрові заїзди [10, с. 1]. Щосеместрово студенти складають екзаменаційну сесію із зарахуванням оцінок у залікову книжку (оцінювання здійснюється за 10-бальною шкалою), а випускники третього курсу мають випускні дипломні іспити. Для отримання допуску до складання випускних іспитів студенти ДРІ повинні виконати в повному обсязі навчальний план. Випускні іспити включають комплексний підсумковий екзамен з богословських і музично-теоретичних предметів, а також практичну роботу (керування богослужбою). Після виконання усіх вимог навчального плану, успішного складання випускних іспитів та проходження літургійної практики на парафії студенти отримують сертифікат внутрішнього зразка університету (диплом) за спеціальністю «дяк-регент» [10, с. 3].

У 2010 році І курс складався з двох груп (усього налічувалось 15 студентів). У 2011 році навчалось усього 7 студентів, були й такі, що з різних причин не доучувалися. У 2012 році поступило 11 абітурієнтів, з них декілька частково вибули. Поступали

навчатись дяківсько-регентській справі випускники училищ, вчителі музичних шкіл, а також й інші бажаючі без музичної освіти, тому вчителі з індивідуальних музичних предметів підбирали навчальні програми відповідно до можливостей кожного учня. На даний час кількісний склад студентів нараховує 28 осіб [5].

У Положенні про навчання в ДРІ [10] чітко визначені умови вступу, згідно яких студентом може стати музично обдарована особа, яка веде активне духовне життя на парафії, має прагнення своїми знаннями і талантом служити Церкві і є рекомендована місцевим священиком. Прийом на навчання здійснює визначена Приймальна комісія. Зарахування на навчання відбувається на конкурсній основі за результатами співбесіди (перевірка музичних даних та знання основ катехизму). Терміни прийому, перелік документів вступників, час та місце роботи Приймальної комісії, умови вступу, форми проведення конкурсу встановлюються щороку і вивішуються на дошці оголошень чи повідомляються у місцевих ЗМІ, а також на зборах деканів Івано-Франківської Архієпархії [10].

Згідно навчального положення [10], в дяківсько-регентському інституті викладають наступні фахові предмети: літургійний спів, богослужбовий устав, літургійне богослов'я, мистецтво володіння мовним апаратом (дикція і артикуляція), історія літургійного співу та історія церкви. Серед музичних предметів викладають: сольфеджіо і теорія музики, фортепіано, диригування, вокал, хорове аранжування, хоровий спів та комп'ютерні програми набору нот. На третьому курсі студенти складають іспит із хорового диригування та роботу з хором. У першому семестрі на усіх курсах проходить концерт колядок, а в кінці 3 курсу кожен студент диригує частину Літургії.

Згідно Внутрішнього правильника [2], ДРІ покликаний навчати і формувати співців та керівників церковних хорів. Інститут підготує фахівців з церковного співу відповідно вчення Церкви, традицій і звичаїв східнохристиянського та українського церковного мистецтва, які зможуть професійно працювати у храмах дяками, регентами та співаками церковних хорів.

Згідно Положення [10], завдання ДРІ полягає в тому, щоб надати слухачам ґрунтовні знання з історії і теорії церковного співу, професійні практичні знання, вміння і навички з сольфеджування, вокалу, диригування, ансамблевого співу в кращих традиціях богослужбового співу Української Церкви; надати слухачам широкі і різнобічні

знання богословських основ церковного співу для розуміння життя і віровчення Церкви, а також для повноцінного втілення півчої практики в рамках церковного передання.

Згідно компетенцій, зазначених у Положенні, дяк-регент повинен знати і вміти: основи віровчення і богослов'я Східного обряду, основи півчої богослужбової практики, жанри-форми, структуру греко-візантійського обряду, богослужбовий устав і співочий репертуар в традиціях УГКЦ, аналізувати і розуміти богословський та мелодичний зміст півчого репертуару, виконувати півчий хід богослужіння, керувати церковним хором та навчити основ церковного співу всіх бажаючих долучитися до півчої практики [10].

За умовами керівництва ДРІ, зазначеними у Положенні про навчання [10], викладачем інституту може бути висококваліфікований спеціаліст, який має відповідну фахову вищу освіту, володіє психолого-педагогічними навичками, розуміє важливість справи творення дяківсько-регентської освіти у нашій Церкві і працює за погодженою з дирекцією програмою.

Першими викладачами закладу поряд із Любою Терлецькою були її однодумці – кандидат мистецтвознавства, викладач Національної музичної академії ім. М. В. Лисенка (м. Львів) Марія Качмар, що навчала літургійному співу та сольфеджіо та науковий працівник Інституту Літургійних наук, викладач історії візантійської музики Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка Іван Міщенко, що навчав історії літургійного співу. Пізніше приєдналися до викладацького складу о. Юрій Трухан (викладав історію церкви) та о. дякон Віталій Кузьмін (викладав церковнослов'янську мову). Викладачами музичних предметів були Галина Стасько та Роман Сенік – вокал, Іванна Судомір – фортепіано, Ольга Ящишин – фортепіано, сольфеджіо, Любов Терлецька – диригування. Перший рік навчання пройшов у передмісті Івано-Франківська – селі Крехівці, в приміщенні благодійної церковної організації «Карітас». Згодом викладацький склад поповнився наступними кадрами, відповідно розширивши коло навчальних предметів: Літургійний спів – о. Зиновій Слоїк, Богослужбовий устав – о. Михайло Добровольський (викладач Івано-Франківського Богословського університету, далі – ІФБУ), Літургійне Богослов'я – о. д-р Василь Гоголь (викладач ІФБУ), Історія Церкви – о. Михайло Дзуль (викладач ІФБУ), Церковнослов'янська мова – Мар'яна Лупійчук (випускниця Прикарпатського

національного університету ім. В. Стефаника, далі – ПНУ ім. В. Стефаника), мистецтво володіння мовним апаратом – Галина Держипільська (журналіст обласного радіо) та Олександра Полек (актор театру), хоровий спів та аранжування – Любов Терлецька (директор Дяківсько-регентського інституту), диригування – Жанна Зваричук (кандидат мистецтвознавства, доцент ПНУ ім. В. Стефаника, заслужений працівник культури України), а також Роман Дзунза (викладач ПНУ ім. В. Стефаника та Державного музичного училища ім. Д. Січинського), фортепіано – Наталія Луцишин (концертмейстер Дитячої музичної школи №1), Новосолова Лідія (викладач фортепіано Івано-Франківського міського центру дитячої та юнацької творчості). Деякий час хор вела також Олександра Гринюк, диригування – Оріся Гнатюк (Яремчук) а комп’ютерний набір нот – Сергій Гутій (дяк) та Ігор Присажнюк (викладач Ямницької ДМШ) [9]. На даний час (2016/17 н.р.), у зв’язку із ротацією кадрів, диригування – поряд із директором Л. Терлецькою – викладають представники Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» Ганна Карась (доктор мистецтвознавства, професор) та Людмила Обух (кандидат мистецтвознавства, викладач).

У Дяківсько-регентський інститут приходять навчатись люди, які уже дякують на парафіях, мають свої хори та хочуть удосконалити свої дяківсько-регентські вміння й навички. Починаючи з 2016 року керівництво закладом запровадило лекційно-практичні сесії (4 сесії на рік – 2 в I семестрі і 2 в II-му). Тобто студенти вчать у вільний від роботи чи навчання час протягом цілого тижня, де крім богословських предметів мають щодня спів богослужінь. У 2017 році керівництво ДРІ має на меті запровадити ще одну навчальну новацію. При Богословському університеті планують відкрити курси підвищення кваліфікації для дяків Івано-Франківської Архiepархії, що мають професійну богослужбову освіту. Такі навчальні з’їзди будуть проходити один раз на п’ять років [5].

Як передбачено ректоратом ДРІ у Положенні, вихованці закладу мають можливість навчатися і на додаткових заходах, організованих в рамках навчання (відвідування храмів Івано-Франківська, концертів духовної музики, наукових семінарів за тематикою історії церковного співу, прощ, реколекцій тощо) [10].

Висновки та перспективи подальших

розвідок напрямку. Отже, поштовхом до створення Дяківсько-регентського інституту ІФБУ ім. Св. Івана Золотоустого УГКЦ стала потреба у високопрофесійних дяківсько-регентських кадрах. Інститут за декілька років свого існування пройшов структурну еволюцію свого розвитку (від школи до інституту) та продовжує динамічно розвивати свої навчальні новації (впроваджуючи різноманітні курси, практичні тижні та навчальні з’їзди).

У навчальному закладі, що має свій статут, Внутрішній Правильник та програму викладів, читаються богословські та музичні предмети. Викладання дисциплін у закладі забезпечується компетентними фахівцями: викладачами Теологічної Академії, Інституту мистецтв ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника», музичних шкіл міста, а також запрошеними викладачами. Усі викладачі музичних дисциплін, що працювали чи й надалі продовжують працювати в інституті, мають вищу професійну музичну освіту, деякі з них мають науковий ступінь доктора та кандидата наук (Г. Карась, Г. Стасько, Ж. Зваричук, О. Качмар, Л. Обух). Це свідчить про ґрунтовний та фаховий підхід ректорату до навчально-виховного процесу.

Завдяки старанням керівництва та сумлінній праці фахівців, навчальний заклад забезпечує якісною професійною підготовкою дяківсько-регентські кадри для західноукраїнських церковних парафій.

До перспективних питань подальших наукових розвідок слід зарахувати специфіку підготовки до регентської діяльності в контексті професійної (середньо-спеціальної та вищої) державної освіти на Прикарпатті.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Валіхновська З. Музично-церковна освіта Галичини австрійської доби (1772–1918) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство) / З. О. Валіхновська. – Івано-Франківськ, 2009. – 173 с.
2. Внутрішній правильник для викладачів та студентів Дяко-регентської школи. – Івано-Франківськ, 2010. – 2 с.
3. Дудик Р. Хорова культура Прикарпаття кінця XIX – першої третини XX століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03 – музичне мистецтво / Р. В. Дудик. – К., 2000. – 18 с.
4. Зваричук Ж. Богослужбове хорове виконавство Галичини XIX століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03 – музичне мистецтво / Ж. Й. Зваричук. – Київ, 2009. – 19 с.
5. Інтерв’ю із Любов Терлецькою від 15 березня 2017 р. // Приватний архів автора статті.
6. Кушлик Н. Музично-просвітницька діяльність о. Порфирія Бажанського в контексті

соціокультурної практики греко-католицького духовенства Галичини в XIX – початку XX століття : автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.01 – музична культура / Н. І. Кушлик. – Л., 2007. – 20 с.

7. Мороз Л. Диригентсько-хорове мистецтво Галичини другої половини XIX – першої третини XX століття : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : спеціальність : 17.00.01 – музична культура / Л. В. Мороз. – К., 2003. – 19 с.

8. Обух Л. Осередки музичної освіти в українських духовних закладах західної діаспори / Людмила Обух // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки» / ред. колегія : І. Пасічник, Л. Винар, А. Атаманенко та ін. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 23. – С. 181–186. (284 с.)

9. Навчальний план Дяківсько-регентського інституту ІФБУ ім. Св. Івана Золотоустого УГКЦ. – Івано-Франківськ, 2015. – 4 с.

10. Положення про навчання в Дяківсько-регентському інституті (ДРІ) при Івано-Франківському Богословському університеті ім. Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ (для отримання спеціальності дяк-регент). – Івано-Франківськ, 2015. – 6 с.

11. Романюк Л. Музичне і театральне життя Станіславова (друга половина XIX – перша половина XX ст.) Монографія / Л. Романюк, М. Черепанин. – Івано-Франківськ, 2016. – 472 с.

12. Хіміч М. Д. Генеза професійної підготовки регентів у диригентсько-хоровій освіті України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znbdpu/

REFERENCES

1. Valihnovska, Z. O. (2009). *Muzychno-cerkovna osvita Halychyny avstrijskoji doby (1772–1918)*. [Music and Church education of Galicia, Austrian rule]. Ivano-Frankivsk.
2. *Vnutrishnij pravylnyk dlja vykladachiv ta studentiv Djako-regentskoji shkoły*. (2010). [Inside ruler for teachers and students of Deacon-Regency school]. Ivano-Frankivsk.
3. Dudyk, R. V. (2000). *Horova kultura Prykarpattja kincja XIX – pershoji tretyny XX stolittja*. [Choral culture of Carpathian late XIX – the first third of the twentieth century]. Kyiv.
4. Zvarychuk, Z. J. (2009). *Bohosluzcbove xorove vykonavstvo Halychyny XIX stolittja*. [Liturgical choral performance of Galicia nineteenth century]. Kyiv.
5. *Intervju iz Ljubov Terleckoju*. (2017). [Interview with Lubov Terletska].
6. Kuschlyk, N. I. (2007). *Muzychno-prosvitnycka dijalnist o. Porfyrija Bazcanskohe v konteksti sociokulturnoji praktyky hreko-katolyckoho duchovenstva Halychyny v XIX – pochatku XX stolittja*. [Music and educational activities p. Porphyry Bazhanskiy in the context of social and cultural

practices of the Greek Catholic clergy of Galicia in the XIX – early XX century]. Lviv.

7. Moroz, L. V. (2003). *Dyryhentsko-xorove mystectvo Halychyny druhoji polovyny XIX – pershoji tretyny XX stolittja*. [Conducting and choral art of Galicia, second half XIX - first third XX century]. Kyiv.

8. Obux, L. V. (2015). *Oseredky muzychnoji osvity v ukrajinskyh duhovnyh zakladah zahidnoji diaspory*. [Cells of music education in religious institutions of western Ukrainian Diaspora]. Ostroh: Vydavnyctvo Nacionalnoho universytetu «Ostrozka akademija».

9. *Navchalnyj plan Djakivsko-rehentskohe instytutu UHKC* (2015). [Curriculum of Deacon-Regency Institute of Church]. Ivano-Frankivsk.

10. *Polozhennya pro navchannya v Dyakivskoregent-skomu instytuti (DRI) pry Ivano-Frankivskomu Bohoslovskomu universyteti im. Sv. Ivana Zolotoustoho Ivano-Frankivskoyi Arkhiyeparkhiyi UHKTS (dlya otrymannya spetsialnosti dyak-rehent)*. (2015). [Regulation on training in Dyakovo-rehentskomu Institute (DRI) in Ivano-Frankivsk Theological University. St. John Chrysostom Ivano-Frankivsk UGCC Archdiocese (for specialty clerk Regent)]. Ivano-Frankivsk.

11. Romanjuk, L. B., Cherepanyn, M. V. (2016). *Muzychne i teatralne zcyttja Stanislavova (druha polovyna XIX – perscha polovyna XX st.) Monografija*. [Musical and theatrical life of Stanislaw (second half XIX – first half of XX century)]. Ivano-Frankivsk.

12. Ximich, M. D. *Heneza profesijnoji pidhotovky rehentiv u dyryhentsko-horovij osviti Ukrajiny*. [Genesis Regents training in conducting and choral education of Ukraine]. Access: http://nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znbdp

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОБУХ Людмила Василівна – кандидат мистецтвознавства, асистент кафедри виконавського мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Наукові інтереси: мистецька освіта у вищій школі, методика музичного навчання та виховання, діаспорознавство, вокально-хорове виконавство, музична психологія.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ОБУХ Lyudmila Vasylyvna – Ph.D., Assistant Department of Performing Arts Education and Arts Scientific Institute State Higher Educational Institutional «Carpathian National University V. Stefanyk.»

Circle of scientific interests: art education in high school, methods of musical training and education, diasporoznavstvo, vocal and choral performanse, music psychology.

Дата надходження рукопису 07. 04. 2017 р.